

Krejčí, Pavel

Obyvatelská jména v současné češtině a bulharštině

Opera Slavica. 2016, vol. 26, iss. 4, pp. 71-78

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136025>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Obyvatelská jména v současné češtině a bulharštině

AVRAMOVA, C.: *Imena na žiteli (nomina habitatorum) v sávremennija češki i sávremennija bálgarski ezik*. Sofija: Paradigma – Bohemija klub 2013, 158 s. ISBN 978-954-326-198-7.

Monografie doc. dr. Cvetanky Avramovové, absolventky sofijské bohemistiky a významné badatelky na poli srovnávací slovanské jazykovědy, zpracovává téma z oblasti, které se její autorka věnuje již řadu let – už její první kniha *Slovotvorné tendence u podstatných jmen v bulharštině a češtině na konci 20. století* (Slovoobrazovatelní tendenci pri sáštěstvitelnite imena v bálgarskija i češkija ezik v kraja na XX vek, Sofija 2003) vycházející z disertační práce se zabývala dynamikou slovotvorných procesů u českých a bulharských substantiv. Pokračováním, nebo spíše prohloubením tohoto směřování je recenzovaná monografie, která se tentokrát zevrubně zabývá jedním určitým typem substantiv, a to tzv. jmény obyvatelskými (OJ, *nomina habitatorum*, bulh. *žitelski imena*). Zadaný úkol vykazoval už na samém počátku několik problematických prvků, na které autorka při zvolené kontrastivní metodě musela nějak reagovat, srovnat se s nimi a přiklonit se případně k některému ze stávajících názorových proudů (takto především v prvním oddílu *Hlavní teoretické problémy výzkumu* (s. 15–60), ale teoretické otázky řeší i v dalších oddílech). **První** nastolená otázka je: jsou obyvatelská jména apelativa, nebo propria? Situace: v bulharském jazyce se píše s malým počátečním písmenem, což signalizuje jejich příslušnost k jménům obecným; v českém jazyce se píše s velkým počátečním písmenem, což naopak signalizuje jejich příslušnost k jménům vlastním. **Druhá** nastolená otázka je: nesou obyvatelská jména mužského rodu slovotvorný význam „osoba X bez ohledu na pohlaví spjatá s místem Y“, nebo „muž X spjatý s místem Y“, anebo v rámci polysémie zkoumané lexikální jednotky platí (přínejmenším) oba významy? **Třetí** nastolená otázka, s tou předchozí úzce provázaná, je: jsou obyvatelská jména ženského rodu odvozená přímo od pojmenování prostoru, který osoby ženského rodu obývají, anebo se jedná o přechýlenou podobu, jejímž motivujícím výrazem je příslušné obyvatelské jméno mužského rodu? A pokud platí druhé řečené, vracíme se zpět k druhé nastolené otázce. Z hlediska vnímání femininních OJ je to otázka poměrně zásadní (viz např. s. 33), neboť v prvním případě by se o obyvatelská jména z hlediska slovotvorného významu jednalo (mutační slovotvorný vzorec „osoba X je osoba nějak spjatá s místem Y“ by platil), ve druhém ovšem již ne (platil by totiž modifikační slovotvorný vzorec „osoba X je ženskou, tj. přechýlenou variantou osoby Y“)... **Čtvrtá** nastolená otázka je: jaký je motivační vztah mezi obyvatelským jménem, místním jménem (MJ) a s nimi souvisejícími adjektivy? A sem patří i podotázka: jsou všechna obyvatelská jména odvozená od pojmenování místních ve smyslu vzorce „osoba X je

obyvatelem místa Y“, anebo to platí jen pro některé, zatímco u jiných je motivační vztah, resp. vztah fundace opačný, tj. „místo X je místem, kde žijí obyvatelé Y“? A dále – jaký je poměr mezi slovotvorným významem daným obecným vzorcem „slovo X je odvozeno od slova Y“ upřednostňovaným v rámci té které slovotvorné kategorie a historickou realitou? Jinak řečeno – do jaké míry se v teorii tvoření slov odráží skutečný proces pojmenování území, jenž byl ovlivněn etnickým (kmenovým, národním apod.) jménem obyvatel, kteří takové území osídlili, resp. skutečný proces pojmenování obyvatel, jenž byl ovlivněn jménem území, z něhož tyto obyvatelé pocházejí nebo na kterém se nacházejí?

Než se k nastoleným otázkám vrátíme, představíme ve stručnosti obsah recenzované monografie. Druhý oddíl *Tvoření obyvatelských jmen v češtině a bulharštině* (s. 61–98) především klasifikuje jednotlivé sufixální formanty, které se v obou jazycích na tvoření předmětných jmen podílejí, a to primárně z hlediska jejich produktivity. Především v tomto oddílu se autorka podrobně zabývá tou částí čtvrté nastolené otázky, která je co do přístupu „obyvatelské jméno je vždy odvozeno od místního jména“ asi nejproblematictější – jedná se o nomina habitatorum s tzv. nulovým sufixem typu *Čech, Bulhar, Dán, Rus*. Třetí oddíl *Slovotvorné modely obyvatelských jmen v češtině a bulharštině* (s. 99–105) se zabývá vztahem mezi strukturou slovotvorného základu a odvozovacím sufixem – výsledné modely poté třídí podle toho, zda jsou společné pro oba jazyky, anebo zda jsou specifické pouze pro češtinu či bulharštinu. Čtvrtý oddíl *Dynamika modelů obyvatelských jmen v češtině a bulharštině* (s. 106–119) se primárně zabývá variantností a/nebo konkurencí odvozovacích prostředků sledované slovotvorné kategorie, kdy kromě obvyklé variantnosti/konkurence představované existencí dvou formantů se výjimečně vyskytují i příklady s třemi takovými formanty. Kromě tradičních kapitol *Úvod* (s. 7–9) a *Závěr* (s. 120–125) a již zmíněných čtyř stěžejních oddílů práci tvoří ještě kapitoly *Předmět, úkoly a metody výzkumu* (s. 10–14), *Shrnutí v češtině a angličtině* (s. 126–136), *Rejstřík do výzkumu zahrnutých obyvatelských jmen českých* (s. 137–143) a *bulharských* (s. 144–149), *Seznam zkratk* (s. 150), *Literatura* (s. 151–157) a nakonec *Prameny* (s. 158).

Nyní se pokusíme interpretovat, k jakým závěrům doc. Avramovová dochází u teoreticko-metodologických otázek zformulovaných v úvodu recenze. Na samém počátku se patří konstatovat, že ke každé nastolené otázce přistupovala autorka velice svědomitě, předestřela různé výklady daného problému, které opatřila vlastním kritickým komentářem rezonujícím mnohdy s výhradami jiných odborných autorit, které Avramovová na podporu svých tvrzení uvádí. Opírá se přitom nejen o bulharské a české lingvistické práce, ale kde je to možné, cituje též z ruské, polské nebo slovenské odborné literatury.

Ad 1: autorka na základě podrobného zkoumání zpochybňuje propriální charakter obyvatelských jmen (s. 21–22 jako závěr celého bodu 2.1), opírá se přitom jak o tvrzení

bulharských lingvistů, tak i o „doznávací“ vyjádření v řadě českých mluvnic, která přinejmenším připouštějí nejednoznačnost zařazování obyvatelských jmen mezi propria. Psaní velkého počátečního písmena v češtině je tak spíše záležitost pravopisné konvence (dodejme, že minimálně ve slovanském světě převažující).

Ad 2: autorka na základě pečlivé excerpce z výkladových slovníků, analýzy slovtvorných studií a zkoumání jazykové praxe podporuje stanovisko, že obyvatelská jména ženského rodu by se ve slovnících měla prezentovat jako samostatná hesla, neboť jejich lexikální význam je mnohem těsnější než u OJ mužského rodu (s. 25–26). Slovníková praxe – jak česká, tak i bulharská – je ovšem v tomto směru nejednotná. Definice z příruček nebo kapitol věnovaných české slovtvorbě říkají, že OJ mužského rodu jsou fundující/motivující pro příslušná OJ rodu ženského, nejasnost ovšem podle autorky zůstává v tom, jak chápat OJ mužského rodu – zda v širším smyslu („osoba, obyvatel bez příznaku pohlaví“), anebo v těsnějším smyslu („osoba mužského pohlaví“ – s. 31).¹

Co se týče sledovaných bulharských příruček, situace rovněž není zcela jednoznačná. Alogické slovtvorně-sémantické důsledky, které by nastaly, kdybychom OJ mužského rodu chápali z hlediska přirozeného rodu příznakově a od nich teprve odvozovali podoby ženské, nastiňuje autorka na s. 34 („Pražanka je Pražan [muž] ženského pohlaví“) a logicky hledá řešení celé otázky v úzu. Z toho jí vyplývá, že mužská OJ označují 1) osobu spjatou s určitým místem (v širokém smyslu), 2) muže spjatého s určitým místem (v širokém smyslu) (viz s. 38).

Ad 3: díky řešení předešlého problému autorka ve třetí nastolené otázce dochází k závěru, že prokázaná existence generického významu u OJ mužského rodu umožňuje vnímat ženské podoby OJ (ale též řídce se vyskytující podoby v rodě středním jako je bulh. *bălgarče*, *čechče* „dítě bulharského/českého původu“ apod.) jako přechýlené od podob mužských, a tudíž se jimi nemusí ve své práci zabývat, jelikož se nejedná o OJ přímo fundovaná ani motivovaná místními jmény (viz s. 38).

Ad 4: Cvetanka Avramovová důkladně analyzuje informace z české a bulharské odborné literatury a opět konstatuje, že příručky v pohledu na směr fundace a motivace nejsou jednotné. V zásadě však dochází k závěru, že je třeba rozlišovat mezi lexikálním významem a diachronně nahlíženou motivací a slovtvorným významem a synchronně nahlíženou motivací, přičemž se přiklání k názoru, který ve vztahu místní jméno –

1 Příklad uvedený na s. 30 u OJ *Netoličan-Netoličák* a jeho výklad citovaný z Dokulilova *Tvoření slov v češtině* (1967: 409) „obyvatel Netolic, člověk (muž) pocházející z Netolic“ však dle našeho soudu nelze interpretovat tak, že se jedná *pouze* o osobu mužského pohlaví, jak činí na inkriminované stránce autorka, nýbrž jako „a) *obyvatel* bez ohledu na pohlaví (př. *Na náměstí se shromáždili skoro všichni Netoličané* = muži i ženy), tj. maskulinum je tu z hlediska přirozeného rodu nepříznačkové, nebo b) *člověk* s upřesněním *muž* pocházející z Netolic (protože o ženě by se v kontextu odkud kdo pochází neužilo tvaru mužského rodu, nýbrž rodu ženského – př. *Pocházím z Netolic, ne z Bavorova, takže jsem Netoličanka*), tj. maskulinum je v tomto případě z hlediska přirozeného rodu příznakově“.

obyvatelské jméno vnímá jako fundující/motivující jméno místní, a obyvatelské je tedy vždy odvozené (fundované, motivované). To platí i pro OJ s tzv. nulovým sufiksem (*Švéd, Rus, Čech, Kazach, Bulhar, Srb, Chorvat* atp.), která tak v souladu s V. Radevovou a některými polskými lingvisty autorka nazývá paradigmatickými deriváty (s. 97). Zároveň konstatuje, že na rozdíl od češtiny se takový typ OJ v bulharštině vyskytuje jen velice řídky (např. *slovak* ← *Slovakija* nebo *čech* ← *Čechija* – s. 98). Pokud jde o vztažné adjektivum, to může být desubstantivním jak ve vztahu k místu (*kub-ánský* ← *Kuba*), tak i ve vztahu k OJ (*kubán-ský* ← *Kubánek*) (s. 48). Motivační roli tohoto typu vztažných adjektiv (ktetik) pro OJ alespoň v některých případech typu *Angličan* ← *anglický* ← *Anglie* nebo *Belgičan* ← *belgický* ← *Belgie* Avramovová zpochybňuje a přiřklání se spíše k bezprostřední vazbě OJ ← MJ (s. 50).

Monografie doc. Avramovové je velice čtivá a působí dynamickým a svěžím dojmem právě proto, že se autorka nezdřáhá polemizovat se zavedenými, ale ne vždy zcela podloženými tvrzeními, fundovaně váží jednotlivé přístupy a argumenty a snaží se dobrat nějakého platného vyústění. Přes chvályhodnou pečlivost ale v textu občas narazíme na tvrzení, která jsou – podle našeho soudu – buď v jistém aspektu sporná, nebo možná jen nedostatečně promyšlená. Tak třeba tvar *Brazilčan* autorkou označený jako okazionální (s. 49) a excerpovaný F. Štichou (2011) z elektronického korpusu češtiny bychom spíše viděli jako periferní výraz přejatý ze slovenštiny (slov. *Brazilčan*) než jako okazionální životaschopnou českou alternativu ke kodifikovanému *Brazilec*. F. Šticha tuto podobu v jiné práci dokonce uvádí jako rovnocennou té kodifikované (Šticha a kol. 2013: 120). Sufixu *-[č]an* věnuje autorka vůbec poměrně velký prostor (v rámci řešení otázky motivace jmen *Angličan, Belgičan* apod.) a v této souvislosti se kromě *Brazilčana* pozastavuje i nad tvary *Lucemburčan* a *Lotrinčan*. U výrazu *Lucemburčan* dochází k závěru, že je toto OJ odvozeno od MJ *Lucembursko* sufiksem *-[č]an*, což koresponduje s celkovou, autorkou preferovanou koncepcí, že OJ jsou vždy odvozena z MJ. S tím tu lze v zásadě souhlasit, ale domníváme se, že fundujícím MJ tu je ve skutečnosti *Lucemburk* (město), nikoliv *Lucembursko* (stát).² Autorčin závěr by se dal přijmout, pokud by jej jednoduše opřela o preferovaný axiom obyvatelských jmen, který hlásí, že slootovorný význam OJ je „X (osoba) obývá nebo pochází z Y (místo)“ a že takto chápané OJ je tedy vždy motivováno MJ (viz především bod 3.3.5 – s. 96). S tím můžeme buď souhlasit, nebo nesouhlasit, pokud preferujeme jinou koncepci. Autorka se ovšem místo toho snaží své tvrzení podpořit zjištěním, že SSČ (1994: 632) u hesla *Lucemburk* OJ neobsahuje, kdežto u hesla *Lucembursko* ano (s. 49). Tuto argumentaci ale nelze přijmout, neboť SSČ ve svém seznamu geografických jmen OJ u názvů sídel systematicky neuvádí, zatímco u názvů států nebo jiných správních celků

2 V úředních jazycích Lucemburska, v angličtině a koneckonců ani v bulharštině se jméno státu od jména jeho hlavního města neliší (luc.-něm.-fr. *Lëtzebuerg-Luxemburg-Luxembourg*; angl. *Luxembourg*; bulh. *Ljuksemburg*).

zase systematicky uvádí. Čeština tvoří OJ od názvů sídel typu *Rumburk*, *Nymburk*, *Hamburk*, *Norimberk* apod. odvozovacím formantem *-[č]an*, kde hláska *č* je výsledkem fonetické alternace *k/č* (srov. též Štícha a kol. 2013: 118). Lze tedy předpokládat, že stejný model se v diachronním aspektu uplatnil i u OJ *Lucemburčan* ← MJ *Lucemburk*, třebaže se dnes toto OJ v češtině užívá především jako pojmenování obyvatele státu a teprve v mnohem menší míře města. Na s. 50 citovaný názor F. Štíchy (2011: 246), že *-č-* v *Lucemburčan* ← *Lucembursko* by se mohlo chápat jako alternace za *-k-* v *-sk-* analogicky k dvojicím typu *Maročan* ← *Maroko* je podle našeho soudu neodůvodněný, neboť mj. neřeší otázku, kam a proč by se ztratilo zbylé sufixální *-s-*, a navíc pro tento postup v češtině neexistuje analogie (třebaže autorka na s. 50 tvrdí opak, opírajíc se právě o Štíchou uváděné *Maročan* atd.) – sufix *-sk-* běžně alternuje se *-š-* (např. *Ralsko* → *Ralštan*, *pozemský* → *pozemštan*)³. V Akademické gramatice je *Lucemburčan* uveden v kategorii OJ existujících ke jménům států zakončených na *-sko* a majících sufix *-an* (spolu s *Alžířan*, *Moldavan*, *Rakušan*, *Tunisan* – viz Štícha a kol. 2013: 120). Alternant *-č-* je tam tedy vnímán jako součást slovtvorného základu, bez dalšího objasňování jeho původu. U *Lotrinčan* ← *Lotrinsko* se dá historicky předpokládat, že české *-č-* je alternací velární okluzivní hlásky, která se vyskytuje v německé a latinské podobě tohoto choronyma (*Lothringen*, *Lotharingia*), jež obě byly Čechům v minulosti jistě známy. Změna *g* → *k* u německých toponym jako předstupeň finální alternace *k* → *č* není pro češtinu neobvyklá – viz exonymum *Tubinky* ← *Tübingen* nebo třeba pojmenování hradu *Kyšperk* ← *Girsberc*, *Geiersberg*, *Gyrsbergh* (Lutterer – Šrámek 2004: 148).

Podobnou výhradu jako v případě výkladu OJ *Lucemburčan* si dovolíme vyjádřit též k výkladu OJ *Čech*, které by podle autorkou preferovaného směru fundace a motivace mělo být odvozeno od MJ *Čechy* (a dnes – s ohledem na jméno novodobého českého státu – vlastně i *Česko*). Na podporu tohoto tvrzení autorka cituje etymologický slovník Holuba a Kopečného (1952: 90), kteří zastávají názor, že OJ *Čech* i adjektivum *český* jsou nejen slovtvorně, ale i historicky odvozena od MJ *Čechy* (s. 94). V tomto případě si myslíme, že blíže pravdě budou Lutterer a Šrámek (2004: 63–64), kteří diachronní motivaci vidí opačně – MJ *Čechy* je motivováno OJ *Čech*. Implicitně takový názor zastává i Rejzek (2001: 112). Poněkud diskutabilní výklady u OJ *Čech* a *Lucemburčan* vnímáme jako v zásadě zbytečné „tlačení na pilu“ ve snaze nějak podpořit nebo objasnit synchronně chápanou fundaci též historicky (alespoň tam, kde to zdánlivě jde).

3 Jestli ovšem budeme výraz *pozemštan* vnímat z hlediska synchronně chápané derivatologie, kdy OJ je vždy motivováno příslušným MJ, pak motivujícím MJ tu je bezesporu *Země* (ne *země*), z čehož plyne, že *pozemštan* „obyvatel Země“ je odvozen prefixačně-sufixačním způsobem pomocí formantů *po-* a *-[š]an* připojených k základu *zem-*... Navíc by se tento výraz měl psát s velkým počátečním písmenem (jako třeba *Martán* – viz s. 12), jak správně upozorňuje C. Avramovová na s. 21.

Z několika málo drobných nepřesností bychom dále jen upozornili na prezentovanou podobu *Súdánsko* (s. 45), jež se ale v češtině jako varianta k *Súdánu* nevyskytuje (a to ani v substandardní rovině). OJ *Alžírán* by mělo být vnímáno jako derivát MJ *Alžírsko* (stát), nikoliv (nebo tedy až druhotně) *Alžír* (město) (s. 102). OJ *Arménec* (← *Arménie*) (s. 95) není spisovný tvar (zejména u laické veřejnosti se s ním ale setkat můžeme⁴ – snad pod vlivem jiných, s Kavkazem spjatých OJ jako *Gruzíнец*, *Čečenec*, *Ázerbájdžánec*, *Dagestánec?*) – kodifikovaný tvar je *Armén* (srov. např. SSJČ I: 52, SSČ: 625 nebo i Štícha a kol. 2013: 119). Chybějící délka u OJ spjatého s *Austrálií* (s. 93) zase inspiruje k poznámce, že uvedení OJ *Austrálec* nelze považovat za dostatečné – tento výraz totiž označuje jen početně marginální původní obyvatelstvo tohoto kontinentu (viz např. Malá ilustrovaná encyklopedie: 76), kdežto nepříznačným OJ je tu *Australan*. Nakonec na s. 101 se dvojice *Slovakija* → *slovak* zřejmě nedopatřením ocitla současně jak ve výčtu 4.1.1.2 (zde chybně), tak i v 4.1.1.3 (zde správně).

Na závěr bychom se ještě chtěli pozastavit u preferovaného chápání vztahu OJ ← MJ z hlediska synchronně pojmávané slovtvorby, který by měl platit beze zbytku, tedy i pro OJ s nulovým sufixem.⁵ S tím se dá bezvýhradně souhlasit, budeme-li obyvatelská jména chápat skutečně jen jako jména označující „osobu X, která je obyvatelem místa Y nebo pochází z místa Y“ a pokud se zcela abstrahujeme od dalších významů analyzovaných etnonymních substantiv a historické reality tam, kde je poměrně dobře prokazatelná. Sama autorka ostatně již v úvodních kapitolách zřetelně upozorňuje, že obyvatelská jména mnohdy fungují i jako etnonyma („národní jména“), v její monografii se však analyzují nikoliv jako etnonyma, nýbrž právě jen ve významu „občan státu nazývaného fundujícím/motivujícím jménem; ten, kdo žije ve státě nazývaném fundujícím/motivujícím jménem a/nebo z něho pochází“ (s. 12). Na podporu přístupu OJ ← MJ mohla uvést mj. ještě jednu skutečnost – abychom totiž mohli s jistotou tvrdit, že OJ s nulovým sufixem signalizuje neodvozený výraz, a tedy i to, že nositelé určitého etnonyma svým výskytem na určitém území teprve historicky motivovali jeho pojmenování, tj. odvození MJ, muselo by takové OJ existovat logicky především v příslušném jazyce. V některých případech to zcela zjevně platí – bez ohledu na současné derivatologické preference (čes. *Čech* → *Čechy/Česko*; chorv. *Hrvat* → *Hrvatska*; maď. *magyar* → *Magyarország*; něm. *Deutsche* → *Deutschland* aj.), v jiných je sice OJ se sufixem *-in*, ten ale není odvozovací (např. srb. *Srbín* → *Srbija*; bulh. *bългарин* → *Bългария*). Podstatné ovšem je, že při srovnání většího počtu jazyků nemusíme vždy narazit na shodu v tomto aspektu: kupř. české OJ *Fin* bychom mohli chápat jako fundující i motivující pro MJ *Finsko*, analogicky i v angličtině *Finn* →

4 Takto např. tento tvar připouští Štícha a kol. (2013: 120).

5 V této poznámce nás přirozeně zajímají pojmenování obyvatel států, území, oblastí a jiných větších geografických celků, nikoliv tedy sídel.

Finland, ale v případě srbštiny a chorvatštiny směr motivace a fundace z podoby OJ již není tak zřejmý, neboť OJ i MJ obsahují přípony: OJ *Finac*, MJ *Finska*. V bulharštině je už směr fundace zcela zřejmě opačný: *finlandec* ← *Finlandija*. A právě bulharština tu odpovídá finštině – v ní je totiž OJ *suomalainen* odvozeno od MJ *Suomi*. Budeme-li se dále pít po tom, jak to je s pojmenováním Finska z hlediska etymologie, V. Liščák k tomu říká: „Dnešní název ve většině evropských jazyků je odvozen od germánského *Finland* („země Finů“), které má původ u etnonyma *Fenni* (u Tacita) nebo *Fenland* („země močálů“, od *fens* „močály, blata“). Finské *Suomi* se vykládá jako „země močálů a jezer“ (od *suo* „mokřina“). Starší český název byl *Čuchonsko* (odvozen od *Čudové* = Finové)“ (Liščák 2009: 245). Čili ani z tohoto výkladu není zcela zřejmé, co bylo dříve. Přes zjevné nedostatky snah podsouvat do synchronně pojímané slovtvorby diachronní přístup se ale současně vtírá jiná, snad oprávněná otázka – co je potom motivujícím a fundujícím výrazem pro tvoření názvů států, území, oblastí a jiných správních celků? Nebo jsou snad substantiva jako *Česko/Čechija*, *Bulharsko/Bálgarija*, *Maďarsko/Ungarija*, *Turecko/Turcija*, *Belgie/Belgija*, *Kazachstán/Kazachstan* aj. výrazy nemotivované, a tudíž neodvozené? To nejspíš ne, řada OJ totiž stále funguje též jako etnonymum, které historicky prokazatelně motivovalo pozdější pojmenování území, které příslušné etnikum obývalo (a jeho potomci mnohdy dodnes obývají), což by se nějak mělo projevit i v synchronně chápané slovtvorbě (např. slovtvornými řetězci – čes. *Kazach^{Etn}* → *Kazachstán* → *Kazachstánek^{OJ}*, *Kazach^{OJ}*; *Bulhar^{Etn}* → *Bulharsko* → *Bulhar^{OJ}*; *Čech^{Etn}* → *Čechy/Česko* → *Čech^{OJ}/Čech^{OJ}*; *Belg^{Etn}* → *Belgie* → *Belgičan^{OJ}*; srb. *Srbín^{Etn}* → *Srbija/Srpska* → *Srbijanac^{OJ}*, *Srbín^{OJ/-}*).⁶ Napětí mezi chápáním OJ jako jmen výhradně odvozených a rolí některých z nich v jiném významu jako historicky motivujících tvorbu MJ je koneckonců obsahem prakticky celého bodu 3.3.

Výše popsané drobné nedostatky nebo nejasnosti nijak nesnižují vysokou kvalitu posuzované monografie – ta rozhodně stojí za přečtení, neboť je psána s erudicí, odvážně, nutí k přemýšlení a dokáže v čtenáři vyvolat upřímný zájem o slovtvorbu jako lingvistickou disciplínu. Za to si autorka Cvetanka Avramovová jistě zaslouží uznání.

Pavel Krejčí

6 OJ *Kazach* a *Kazachstánek* jsou dnes v češtině variantní-konkurenční tvary; MJ *Čechy* a *Česko* nejsou variantní, neboť mají rozdílný lexikální význam (označují jiný geografický celek); Belgové byli starověký keltský kmen; *Srbija* je srb. jm. srbského státu (Srbska), *Srpska* je srb. jm. srbského administrativního útvaru v rámci Bosny a Hercegoviny; zatímco *Srbín* znamená primárně „příslušník srbského národa“, *Srbijanac* je OJ vztahující se výhradně k dnešnímu Srbsku (srb. *Srbija*) a rozlišující tak Srba ze Srbska a Srby z jiných oblastí.

Literatura:

- AVRAMOVA, C. *Slovoobrazovateľni tendencii pri šaštstvitelnite imena v bälgarskija i češkija ezik v kraja na XX vek*. Sofija 2003.
- AŽ – *Malá ilustrovaná encyklopedie*. Praha 1999.
- DANEŠ, F., DOKULIL, M., KUCHAR, J. a kol. *Tvoření slov v češtině 2. Odvozování podstatných jmen*. Praha 1967.
- HOLUB, J. – KOPEČNÝ, F. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha 1952.
- LÍŠČÁK, V. *Státy a území světa*. Praha 2009³.
- LUTTERER, I. – ŠRÁMEK, R. *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Havlíčkův Brod 2004².
- REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Voznice 2001.
- SLOVNÍK SPISOVNÉ ČEŠTINY pro školu a veřejnost*. Praha 1994²; 2000⁴.
- SLOVNÍK SPISOVNÉHO JAZYKA ČESKÉHO I*. Praha 1989².
- ŠTÍCHA, F. *Názvy osob jako obyvatel (názvy obyvatelské)*. In: *Kapitoly z české gramatiky*. Ed. F. Štícha. Praha 2011, s. 233–252.
- ŠTÍCHA, F. a kol. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha 2013.

Tretíkrát o diskurzoch tretieho tisícročia

Dyskursy trzeciego tysiąclecia III. AFELTOWICZ, B. – PAJEWSKA, E. (red.) Szczecin: Volumina 2015, 284 s. ISBN 978-83-7867-333-0.

Publikácia *Dyskursy trzeciego tysiąclecia III* je komplexným printovým výstupom vedeckých príspevkov z rovnomennej lingvistickej konferencie realizovanej 11. – 12. mája 2015 v poľskom Pobierowe. Rímska číslica v názve titulu napovedá, že ide o programovú aktivitu, ktorú z organizačného hľadiska každoročne zabezpečuje *Institut Polonistyki i Kulturoznawstwa Uniwersytetu Szczecińskiego*. Okrem „diskurzov tretieho tisícročia“, ktoré v sérii vedeckých konferencií dostávajú kľúčovotematický priestor v nepárnych ročníkoch, sa lingvisti každý druhý rok stretávajú pri odborných diskusiách a polemikách na tému „kultúrnych kontextov jazyka“¹. *Dyskursy trzeciego tysiąclecia III* edične pripravili Beata Afeltowicz a Ewa Pajewska. Jednotlivé štúdie odborne posudzovala Grażyna Sawicka.

1 Nateraz posledná konferencia z uvedenej série štetinských vedeckých aktivít *Kulturowe konteksty języka II* sa uskutočnila 17. – 18. júna 2016 v tradičnom *Ośrodku wypoczynkowo-szkoleniowym Uniwersytetu Szczecińskiego* v Pobierowe.